

KÖNYVISMERTETÉSEK

3/K/73

025.3:65.011.54

SZÜCS Erzsébet:

Cimleírások elemzése és tipizálása
/gépi adatfeldolgozás szempontjából/

Közread. az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszer-
tani Központ, Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1972. 63 p.
/Könyvtárgépesítési füzetek 13./

Az egyes könyvtárak saját kiadványai között mind gyakrabban találkozzunk olyan összeállításokkal, amelyek a számítógépes feldolgozás új irányzatának képviselői, s e munka produktumai. Az OSZK KMK "Könyvtárgépesítési füzetek" c. sorozatának 13. számaként megjelent kiadvány - mint azt címe is elárulja - a könyvtári munka újabb területének gépesítéséről számol be.

A mind ez ideig hagyományos módon készített könyvtári katalógusoknak, bibliográfiáknak a MARC II. formátum egyszerűsített változata alapján történő előállítására igen érdekes és nagy jelentőségű kísérletnek mutatkozik. A füzet szerzője igen gondosan, az ügy iránti igaz lelkesedéssel dolgozta ki azt az utmutatót, amelynek alapulvételeivel a kísérleti stádiumból a megvalósulásig eljuthatunk. Nyilvánvalóan örömmel kell üdvözölni minden - kiváltképpen kiadvány formájában rögzített - kísérleti eredményt, amely ismereteinket e téren bővíti, előréviszi.

Jelen kiadvány tárgya a könyvtárak állományába kerülő könyvek számítógépes feldolgozása. A szerző ezért elsősorban a könyvkiadói tevékenységhez, a technikai előállításához és a cimleírások elkészítéséhez kapcsolódó szabványok sokszor egymással szemben álló rendelkezéseit vizsgálja és mintegy nagyító alá helyezi a cimleírási munka során észlelt problémákat.

A kiadói szabványok előírásai, a kiadói gyakorlat és a könyvtári feldolgozás során szükségesnek mutatkozó adatok megjelentetési formája között - a bemutatott példákban jól érzékelhetően - nincs meg az összhang. Az adatok elhelyezésének az előírásossal ellentétben álló sokfélesége, a művek tartalmát nem megfelelő módon tükröző címek, a szerzők, a közreműködők stb. nevének és az egyéb adatok rangsorolásának figyelmen kívül hagyása a címleírók számára ma is igen sok gondot, nehézséget okoz. A könyvekben a rendszóként szereplő névalak teljes /kiegészített/ formáján túlmenően, a könyvtári szempontból elengedhetetlen egységes névalak fel nem tüntetése ugyancsak nagyon megnehezíti a címleírói munkát.

Külön fejezet foglalkozik a nem latin betűs szövegek átírása területén mutatkozó rendellenességekkel, a transliteráció és a transzkripció eltéréseiből adódó ellentétekkel. Feltárja a következtelenségek egész sorát, rámutat arra, mennyire megkönnyítene és gyorsítaná a címleírók munkáját, ha a könyvkiadói szabvány utasításait a kiadó testületek be is tartanák. A feldolgozás közben felmerülő problémák illusztrálására modelljelekkel ábrázolja a könyvekben leggyakrabban előforduló adatelhelyezések módjait.

A számítógépes feldolgozás az eddigi gyakorlatnál sokkal intenzívebben igényli a címleírási adatelemek információs értékelésének rögzítését. Az egyes címleírási típusok modellálására adott példákkal nagymértékben elősegíti a címleírás számítógépre alkalmazhatóságát.

"A jövő automatizált könyvtári rendszere a könyvtárközi együttműködés és felhasználás jegyében valósítható csak meg, s ez az együttműködés megköveteli a "dokumentációs lánc" állomásainak egymással összefüggő szempontjai újra fogalmazását" - olvasható a kiadvány utószavában. Valóban kívánatos, hogy az új kiadásra előkészített könyvtári címleírási szabályzatot a kiadói szabvány revíziója kövesse, hogy így a különbségek eltüntetésével valaha elérhető legyen a szerző által "álom"-nak minősített cél: az input-kijelölés a könyv címlapján.

Minden könyvtári és könyvkiadói területen dolgozónak ajánlható e valóban nagyon hasznos ismeretbővítő füzet, mert jó ügyet szolgál. Valóságközelbe hozza azokat a megoldásokat, amelyekkel a növekvő dokumentum-mennyiség a jelenleginél részletesebb, különböző szempontu keresése lehetővé válik.

Simon Imréné

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

17/73

001.814.2:05

A Bradford törvény kétértelmisége. /The ambiguity of Bradford's law./ - WILKINSON, E.A. = Journal of Documentation, 28.k. 2.sz. 1972. jun. p.122-130.

A BRADFORD-féle szóródási törvény mennyiségi összefüggést ad a folyóiratok és a bennük megjelent, egy adott témakörbe tartozó cikkek száma között. Ma még nem tudjuk ezt a törvényt indokolni, de ez nem akadályozná használhatóságát. A probléma ott jelentkezik, hogy BRADFORD eredeti munkájában kétféle módon fogalmazta meg szabályát: egyrészt verbálisan /szövegben/, másrészt grafikusán. A két megfogalmazás azonban matematikailag nem azonos! A szabály szöveges megfogalmazásban a következő: "Ha a folyóiratokat a bennük megjelent és egy adott témakörre vonatkozó cikkek számának csökkenő sorrendjébe soroljuk, akkor ez a sorozat felbontható olyan periodikumok csoportjára /nukleus/ amelyekben döntő részarányban a tárgykörre vonatkozó cikkek találhatók, és további csoportokra, amelyek rendre az első csoportban /nukleusban/ található cikkek számával azonos számban tartalmaznak további cikkeket. Ha így járunk el, akkor a nukleusba és a következő csoportokba tartozó cikkeket tartalmazó folyóiratok száma úgy aránylik egymáshoz, mint: $1 : a : a^2 : \dots$

Részletesen kifejtve:

Ha n_m számú folyóiratban /nukleus/ m cikk van és n_{2m} számú folyóiratban /nukleus + a következő csoport/ $2m$ cikk, akkor a megfogalmazás szerint a nukleusban lévő folyóiratok száma $/n_m/$ úgy aránylik a következő csoportban lévő folyóiratok számához $/n_{2m} - n_m/$, mint 1 az a -hoz.

Ennek értelmében és tovább folytatva

$$/n_m/ : /n_{2m} - n_m/ : /n_{3m} - n_{2m}/ : \dots = 1 : a : a^2 : \dots$$

Ezzel szemben BRADFORD grafikus meghatározásából az következik, hogy:

$$n_m : n_{2m} : n_{3m} : \dots = 1 : a : a^2 : \dots$$

az előbb már definiált jelölésekkel.

Az elmúlt évek során a törvény érvényességét vizsgálva több esetben összehasonlították a statisztikai adatokat a törvény alapján számítottakkal. E vizsgálatok szerint a fenti formulák elegendő pontossággal egyeznek a megfigyelésekkel, annak ellenére, hogy ezeknél a vizsgálódásoknál a szerzőtől függően vagy az egyik, vagy a másik BRADFORD törvény szolgált alapul, a mindenkor szerző meggyőződésétől függően.

Annak eldöntésére, hogy melyik a helyesebb megfogalmazás, azaz melyik ad a valósághoz közelebb eső adatot, négy témakör statisztikai adatait hasonlítottuk össze a két összefüggés alapján számolt adatokkal. Ennek során azt találtuk, hogy a számítható 8 adatból 6 esetben a grafikus megfogalmazásból kiinduló számítás ad a valósághoz közelebbi értéket. Ennek további előnye, hogy matematikailag könnyebben kezelhető, kevesebb megfigyelési adatot igényel. Mindezek ellenére - tekintettel a megvizsgált esetek kis számára - eredményeink nem mindenkizáróan bizonyítanak.

Határozottan fontos azt leszögeznünk, hogy a BRADFORD törvény mai formájában kétértelmű, a két megfogalmazás még igen nagyszámú megfigyelés esetén sem konvergál, és további vizsgálatokat kell végezni, hogy a két változat közül melyik a helyes, és amennyiben egyik sem, harmadikat kell keresnünk.

Bobok Györgyné

18/73

022.8:628.8

A könyvtárápületek klimaberendezéséről. /Klimatisierung in Bibliotheksgebäuden./ - JUCKEL, W. = DFW Dokumentation. Information, 20.k. 4.sz. 1972. p.137-164.

A modern könyvtárápület szükséges velejárója a klimaberendezés. Városi környezetben a levegő szennyezettsége miatt már sokszor lehetetlen a közvetlen szellőztetés, mert azt az ember esetleg kibírja, de a könyvek megsínylik. Az olvasáshoz szükséges nyugodt körülményeket sem lehet zárt és zajszigetelt ablakok nélkül megadni. Az üveg-homlokzatok - amelyek a modern építészet és esztétika követelményei - átengedik a napsugárral a meleget is, klimaberendezés nélkül elviselhetetlenné teszik nyáron a könyvtári helyiségeket. A pincékben, mélyen elhelyezett raktárak sem üzemképesek e berendezés nélkül. Megfelelő klíma mellett kevésbé öregednek a könyvek, az állomány kisebb része szorul restaurálásra. Végül, de nem utolsósorban a megfelelő környezetben dolgozó ember is kevésbé fárad el.

A klimaberendezés kiválasztásához, beszerelésének ellenőrzéséhez, a könyvtárosoknak is megfelelő ismeretekkel kell rendelkezniük. A tanulmány bőségesen közöl szakirodalmat, de önmagában is alkalmas arra, hogy a kellő áttekintést megadja. Nem célunk e rövid ismertetés keretében a klimaberendezések működését, tervezését, szabályozásukat, kapcsolatait és hatását az épületre, költségszámításait, üzemeltetését leírni, mert ezekre a tanulmány bőségesen kitért és aki új könyvtárápület építésében érdekelt, az el is olvassa. Két fejezetét azonban szeretnénk kiemelni, mert ezek ismerete mindenki számára hasznos: a könyv és az ember optimális szükségletét: a kettő kompromisszuma a jó tervezés alapja. A könyvek számára 10-21 °C és 45-50% relatív páratartalom biztosítja a tartós megőrzést, ezzel szemben az ember munkakörülményei 20-23 °C és 40-45% páratartalom mellett mondhatók ideálisnak, ha a

légmozgás 0,2/m/s. Mindjárt egy ellentmondás: amilyen hőfokon a könyv érzi jól magát, az az embernek nem ideális. Egy másik ellentmondás: különösen a régi könyvvállománynak a 10 C° hőmérséklet lenne a legjobb, tehát hűtőkamrákban lenne jól elhelyezve, ez esetben viszont csak fokozatosan melegedő zónákon keresztül lehetne olvasó kezébe adni a könyvet, tehát az azonnali kiszolgálás válik lehetetlenné.

A kompromisszum: ahol könyv és ember van együtt, ott 45%±5% legyen a páratartalom és 22±1 C° a hőmérséklet, elsősorban az olvasótermekben és hivatali szobákban, mivel itt rendszerint a kevésbé értékes könyvek találhatóak, a raktárakban 2 C°-kal kevesebb.

Faragó Lászlóné

19/73

025.135:658.512.2

A szelektív információszolgáltatás megszervezésének tapasztalatai az össz-szövetségi műszaki esztétikai tudományos kutatóintézetben. /Opüt organizacii izbiratel'nogo raszprosztranenija informacii vo vszeszojuznom naucsno-iszsledovatel'szkom insztitute tehnicsezkoj esztetiki./ - KALMŰKOV, G.V. - PETRENKO, T.D. = Naucsno-Tehnicsezkaja Informacija, Szerija 1. 1971. 7.sz. p.9-11.

A figyelt témák jegyzékét a szolgálatot igénybe vevő 33 munkatárssal folytatott beszélgetések során dolgozták ki és ennek alapján határolták körül az egyes témákat is. Az intézet könyvtárába kerülő valamennyi publikációról annotált címfelvétel készül, amelyből a figyelt témák jegyzékét jól ismerő munkatárs elvégzi a válogatást, illetve az értesítést. A "visszacsatolás" biztosítása érdekében a felhasználóhoz küldött értesítéshez ellenőrző lapot mellékelnek, amelyen a felhasználó a megfelelő jelzés bekarikázásával közölheti, hogy mennyire értékes információ birtokába jutott. A visszaérkező ellenőrző lapokat hetente egy alkalommal részletesen elemzik, és a negatív válaszok esetén megvizsgálják, mi lehet ennek az oka. Ezenkívül időnként elvégzik a visszaküldött ellenőrző lapok általános elemzését.

1969-ben például az akkor még csak 23 felhasználónak egy hónap alatt 837 értesítést és ellenőrző lapot küldtek ki, és ebből 539-et /64%/ küldtek vissza az alábbi értékeléssel:

az információ nagyon érdekes	300 lap
az információ érdekes	206 "
az információ érdekes, de más forrásból már ismert	27 "
az információ érdektelen	6 "

A fenti adatokból kitűnik, hogy

a/ a releváns információ az összes kiküldött információk 98,9%-át tette ki;

b/ az új információ az összes releváns információk 95%-át tette ki;

c/ irreleváns volt az összes információmennyiség 1,1%-a. Az 1970-ben végzett hasonló vizsgálat, ezúttal már 1064 ellenőrző lap alapján lényegében azonos eredményt adott: a releváns információ 98,3%-ot, az irreleváns pedig 1,7%-ot tett ki.

A felhasználókkal való állandó kapcsolat, valamint a visszaküldött ellenőrző lapok elemzése tehát azt mutatja, hogy a felhasználóknak küldött új információ tartalmát tekintve megfelel az állandó tájékoztatási igényeknek, és a szakemberek számára jelentős időmegtakarítást jelent.

Mivel mind a felhasználók, mind a figyelt témák száma állandóan nő /1969-ben 16 ezer, 1970-ben már 80 ezer címleirást küldtek ki/, rövidesen szükségessé válik az eddigi szervezet korszerűsítése, hogy az igényeket a korábbi szinten elégíthessék ki.

Haraszthy Ágnes

20/73

025.35:778.14.072:681.3

Olvasói könyvtári katalógus mikrofilmen. /A microfilm catalogue for public use./ - LARKWORTHY, G. - BROWN, C. = NRCB Bulletin, 5.k. 3.sz. 1972. p.78-80.

Több nagy-britanniai könyvtár - szakítva a hagyományokkal - katalógusszekrények és szabványmeretű katalóguscédulák helyett mikrofilmen, olvasókészülék útján adja használatba katalógusait. E katalógusokat számítógéppel állítják össze és COM /Computer Output Microfilm/ formájában reprodukálják.

A Westminster City Libraries számítógépes központi katalógusait 1970-ben kezdték készíteni s 1971-ben adták át az olvasóközönségnek. A használatba adott olvasókészülék típusa: Memorex 1642. A mikrofilm-katalógus két példányát a feldolgozó és a kölcsönző osztályon tartották, 14 példányát a város különböző pontjain található kölcsönkönyvtárakban helyezték el.

A COM típusú katalóguskészítésnek két fő előnyét említik:

- csökkennek a katalógus előállítási költségei;
- lerövidül a kumulációk előállítási ideje.

A katalógus hordozójául használt filmanyag poliészter alapanyagú diazo negatív másolófilm, mely jó kontrasztot, kékes fényű betűvonalat ad. A filmeket 3000 felvételt befogadó Memorex kazettákban

tárolják. Az olvasókészülék kiválasztását az alábbi szempontok határozzák meg:

az olvasókészülék legyen könnyen kezelhető. Kazettás filmek olvasása célszerűbb, mert a filmet nem kell visszatekergetni használat után. Az olvasókészülék kézi működtetésű legyen, mert a motorizált filmtovábbítási készülékek nyilvános olvasószolgálatra nem váltak be. Mindemellett az olvasókészülék legyen viszonylag olcsó. A Memorex 1642 típusú készüléket választották ki, mint a célra legmegfelelőbbet. Ez 16 mm-es kazettás filmtekercsek számára való; nagyítása 24-szeres; a kazetták cseréje egyszerű.

Tókes László

21/73

025.6:658.385/410/

Az angol üzemi könyvtárak kialakulásának története. /British industrial libraries before 1939./ - MARSHALL, M.R. = Journal of Documentation, 28.k. 2.sz. 1972.jun. p.107-121.

Az üzemi könyvtárak létrejöttét és fejlődését a kutatással és fejlesztéssel foglalkozó szakemberek igényei alakították és alakítják napjainkban is. Először önmaguk számára kezdték összegyűjteni a hasznos információkat tartalmazó irodalmat. Ennek során egyszerűbb rendszerező eljárásokat is kidolgoztak, de az információk tervszerű terjesztéséről, szétsugárzásáról csak azóta beszélhetünk, amióta főfoglalkozású könyvtárosok kapcsolódtak be ebbe a folyamatba.

A brit üzemi könyvtárak tevékenysége vegyipari üzemekben kezdődött az 1870-es években. Többnyire egy-egy kutató vagy előrelátó igazgató magángyűjteménye képezte az ekkor alakuló üzemi könyvtárak csiréjét. Gondozásukat egyéb teendői mellett végezte valamelyik munkatárs, többnyire egy-egy lelkes kutató vagy később az egyik titkárnő. Ezek a kis könyvtárak az éppen csak legfontosabb irodalmat gyűjtötték, és sok esetben a helyi nyilvános könyvtárral működtek együtt, illetve attól kölcsönöztek.

Az első főállású üzemi könyvtárosok a századfordulón jelentek meg, egyes nagyüzemek fejlesztő és kutató részlegéhez tartoztak.

Az eddigi rendszerező, raktározó tevékenység mellett lassan megindultak az információk szervezett terjesztését szolgáló referáló, fordító és irodalomkutatást nyújtó szolgáltatások is.

1924 októberében néhány lelkes műszaki könyvtáros javaslatára hétvégi konferenciát szerveztek, amelyen elhatározták annak a szervezetnek létrehozását, amelyet ma ASLIB néven ismerünk. Az ASLIB közelebb hozta egymáshoz a könyvtárosokat, igyekezett egységesebb munkamódszereket kidolgozni. A könyvtárak között szoros kooperáció alakult

ki, így sikerült az anyagi erőforrásokat egymás segítségére támaszkodva jobban kihasználni. Az együttműködés kérdése a 20-as évek végére vált létszükségletté, amikor már nyilvánvaló lett, hogy egy-egy könyvtár nem képes maradéktalanul beszerezni a számára fontos irodalmat. Az első kooperációs megegyezés 1931-ben Sheffield-ben jött létre hat könyvtár és tizenkét cég között /SINTO/.

1919 óta a nagy, nyilvános könyvtárak kereskedelmi úton terjesztik szolgáltatásaikat, ezzel is bővítve a helyi üzemi könyvtárak külső információszerzési lehetőségeit.

Az üzemi könyvtárak fejlődésének következő szakasza már sokkal ismertebb és még ma sem záródott le. A könyvtárak profilja a műszaki tájékoztatásból műszaki-gazdasági tájékoztatássá szélesedett. Az üzemi könyvtárak a vállalat életében fontos helyet betöltő információs központokká válnak, melyeknek a vállalat egészére kiterjedő tevékenységét egyre nagyobb mértékben segíti a technikai berendezések és segédeszközök fejlődése is.

Bobok Györgyné

22/73

026:659.28

A szakkönyvtárak az igénylők szempontjából. /Special libraries. The users' points of view./ - ELMAN, S. = Special Libraries, 62.k. 9.sz. 1971. p.340-341.

A cikk mondanivalója, érvelése tulajdonképpen a csatolt irodalmi jegyzék kompilációja. E szerint a legtöbb könyvtáros tudja, hogy a kutatók és műszaki szakemberek a tudományos vagy műszaki adatok felkutatására fordított idő 50-80%-ban először a saját feljegyzéseikhez, kollégákhoz vagy a helyi osztály irattárához fordulnak, és hogy a keresett információhoz felerészben szóbeli közlés útján jutnak. Köztudott az is, hogy a műszaki könyvtárak rosszul vannak ellátva munkaerővel, beszerzési kerettel; az indexek és referálólapok árát kívánatos lenne csökkenteni. A műszaki könyvtárosok egyre inkább elfogadják a szakkönyvtár funkciójának meghatározójaként a felhasználók "szükségletét". Felismerik, hogy a szükségletből kiindulva a következőkre kell koncentrálni: milyen tudományos és műszaki információkat terjesztenek; ezeket hogyan sűrítik "state-of-the-art" összefoglalókba, éves értékelésekbe stb., hogyan kivonatolják és alakítják át adatbankokká stb.

Hogy milyen legyen egy műszaki könyvtár, illetve hogy mit kell egy műszaki könyvtárosnak tennie a felhasználó szempontjából, azt a szerző, CUADRA: Annual Review of Information Science and Technology, 1-5.köteteinek idevonatkozó tanulmányaiból állította össze:

1. Könnyen fellelhetőnek és hozzáférhetőnek kell lennie.

2. Ha csak lehetséges, válassza a szóbeli közlést /lehetőleg mellőzze az írásos feljegyzéseket/, támaszkodják a telefonra.

3. Válaszában mindig a konkrét kérésre hivatkozzék.

4. Adjon tág lehetőséget a "böngészésre", ne legyenek zárt polcok, szekrények.

5. A szolgáltatásaiban legyen rugalmas, pl. ne ragaszkodják a két heti kölcsönzési időhöz.

6. Alkalmazzon ismert módszereket, ezért ne hozzon létre csak a személyzet által ismert bonyolult nyilvántartásokat.

7. Biztosítson a kiadványokból elegendő példányszámot, lehetőleg kerülje a "csak helyben használható" megkötést.

8. Gyorsan adja közre mind az információt, mind a kiadványokat.

9. Különböző színvonalu felhasználókat tudjon kielégíteni, mint gazdasági, vezetési, kutatási, mérnöki stb.

10. A legfrissebb adatokat nyújtsa, ezért biztosítsa a legfrissebb referenz-eszközöket; selejtezzon, ne gyűjtsön avult irodalmat.

11. Elegendő másolóberendezés álljon az igénylők rendelkezésére.

12. Megfelelő szakemberek adjanak tájékoztatást.

13. Biztosítsa a külföldi irodalmat is, akár fordítások formájában.

14. Tájékoztassa a felhasználókat információs rendszeréről, a felhasználás lehetőségeiről, módjáról, eszközeiről.

15. Végezzen kutatásokat és felméréseket a felhasználók igényeiről.

16. Törekedjék a könyvtár és az igénylő jó kapcsolatának kiépítésére.

17. Szervezzen könyvtári bizottságokat, kommunikációs eszközöket, mint a felhasználók konkrét igényeinek, szükségletének kifejezésére.

Dáczér Éva

23/73

659.2/05//437/

A jelenlegi csehszlovák tájékoztatási periodikumok jellege.
1-2.r. /Charakter současné periodické vydavatelské produkce v oblasti informatiky v CSSR. 1-2.č./ - PODZIMEK, J. = Tehnická knihovna, 15.k. 3.sz. 1971. p.71-80. és 4.sz. 1971. p.97-114.

Az informatikai kutatásokat tartalmazó állami komplex tervfeladat keretében elemezték a csehszlovákiai tájékoztatási periodikumokat. Megállapították, hogy az informatikai szakterületet és a rokon szakmának tekintendő könyvtárosi és bibliográfiai területeket lényegében a szükségleteknek megfelelően fedik a periodikus kiadványok, azaz évkönyvek, módszertani híradók és folyóiratok. A tájékoztatás területén mindössze egy évkönyv jellegű kiadvány, a könyvtárin pedig egy könyvtárelméleti folyóirat lenne még kívánatos.

Az elemzés céljaira az informatika szakterületét a következő témakörökkel határozták meg: az informatika általános kérdései, a tájékoztatás szervezete és irányítása Csehszlovákiában és külföldön, általános módszertani kérdések, a tájékoztatás forrásai és fondjai, a feltárás formái, szekunder tájékoztató anyagok kiadása és felhasználása, az információk rendezése, a műszaki /szak-/ könyvtárügy problematikája, az információk szétsugárzása és hasznosítása, tájékoztatási szakemberek képzése, a tájékoztató folyamatok ésszerűsítése, automatizálása, nagy- és kisgépesítése, a tájékoztató intézmények berendezése és felszerelése, a reprográfia és annak a tájékoztatásban való felhasználása, a tájékoztatás szabványosítása, informatikai terminológia, tudományos-műszaki propaganda.

Az elemzés szempontjából a könyvtári és a bibliográfiai szakterületet rokon, illetve az informatikával részben egybeeső területnek tekintették /pl. a szakkönyvtárügy, a szakbibliográfia, a feltárási technikák stb. vonatkozásában/.

Az elemzett periodikumokat kiadók és a terjesztés jellege alapján öt kategóriába sorolták:

- hivatásos kiadók - nyilvános terjesztés;
- hivatásos kiadók - intézményi terjesztés;
- központi intézmények mint kiadók - nyilvános terjesztés;
- ágazati intézmények mint kiadók - intézményi terjesztés;
- szakmai intézmények mint kiadók - intézményi terjesztés.

Az elemzéshez statisztikai módszerek különböző válfajait használták. A kevés közleményű és monotematikus kiadványoknál mindössze arra törekedtek, hogy megállapítsák a közlemények mennyiségét, ezen belül a témaköröket, illetve azt, hogy a közleményekből mennyi tekinthető az informatikával foglalkozónak. Más periodikumoknál a ro-

vatokra koncentráltak, s ezek segítségével következtettek profiljukra. A legfontosabb címeket ennél mélyebb tartalmi analízis alá vetették, és a rovatokon belül megjelent közleményeket is témakörök szerint vizsgálták.

A cikk az elemzés adatainak birtokában külön-külön is leírja az egyes periodikumok jellemzőit.

Futala Tibor

24/73

659.24/.25:061.6

A tudományos-műszaki információs rendszer hatékonyságának értékelése. /K očenke efektivnoszti szisztemü naucsno-tehnicsezsko j informacii./ - LOSZEV, A.M. = Naucsno-Tehnicsezskaja Informacija, Szerija 2. 1971. 7.sz. p.5-6.

A tudományos-műszaki információs rendszerek hatékonyságának értékelésével összefüggő kérdések ma a figyelem középpontjában állanak. A hatékonysági kritériumok kiválasztása a rendszerkutatások céljától, az általuk megoldandó feladatok jellegétől, illetve egy adott rendszer és az általa megoldandó feladatok közötti kölcsönhatás fokától függ. Az információs rendszer által megoldandó feladatok lehetnek általános és részleges jellegűek. Ennek alapján a hatékonyság értékelésének valamennyi kritériuma az alábbi két csoportba osztható:

- az információs rendszer egészének hatékonyságát értékelő általános kritériumok;
- az információs rendszer hatékonyságát a részfeladatok megoldása szempontjából értékelő részkritériumok.

Az információs rendszer általános hatékonysági kritériumainak azon szervezet tevékenységének - természetesen a tájékoztatásra vonatkoztatott - hatékonysági kritériumait kell venni, amelynek keretében az adott rendszer tartozik. Ennek jegyében:

H_0 - az olyan szerv munkájának hatékonysági mutatója, amely nem rendelkezik információs rendszerrel;

H_T - a szerv tevékenységének hatékonysági mutatója az éppen vizsgált információs rendszer esetén;

H_1 - a szerv tevékenységének hatékonysági mutatója ideális információs rendszer esetén.

Az ideális információs rendszeren olyan szervezeten belüli információs szolgálatot kell érteni, amely a megkívánt gyorsasággal képes összegyűjteni vagy szintetizálni a vezetéshez és a munkához szük-

séges adatokat, hitelességüket szavatolni tudja, és torzítások nélkül, abszolút megbízhatósággal dolgozza fel, illetve bocsátja rendelkezésre a kívánt információkat.

A H_0 , H_V és H_I hatékonysági mutatók általában teljesen elegendők az információs rendszer értékelésére, a gyakorlati vizsgálódásoknál azonban kényelmesebb lehet a szolgálat egységes hatékonysági kritériumának alkalmazása, amely a fenti mutatók és a közöttük lévő összefüggések elemzése alapján az alábbi lehet:

$$I = \frac{H_V - H_0}{H_I - H_0}$$

Ha a vizsgált információs rendszer hatékonysága megegyezik az ideális rendszer hatékonyságával $I = 1$, akkor ez az információs rendszer legjobb változata, azaz $H_V = H_I$. Ha $H_V = H_0$, akkor a szerv munkájának hatékonysága nem függ a tájékoztatástól, vagyis a vizsgált információs rendszer hatékonysága nulla.

Az esetek többségében az összevont "I" mutató helyett más, konkrét kritériumok alkalmazására van szükség. A tájékoztatás hatékonyságának részkritériumai lehetnek például időbeliek:

- az információ beszerzésének, feldolgozásának és továbbításának ideje;
- az információk felhasználókhöz való eljuttatásának ideje;
- a tájékoztató szolgálat által az információk visszakeresésére fordított idő;
- a felhasználók által az információk visszakeresésére fordított idő.

Egy-egy ilyen részkritérium kiszámítása az adott szervezet munkafeltételei alapján, majd egy előre meghatározott idővel való összehasonlítása megköveteli, hogy jól ismerjük az információs szükségleteket, valamint az igénykielégítés elfogadható időtartamait.

Haraszthy Ágnes

KÖZÖLJÜK ELŐFIZETŐINKKEL,
HOGY KÖVETKEZŐ SZÁMUNK JÚNIUS HÓNAPBAN
ÖSSZEVONT 5-6. SZÁMKÉNT FOG MEGJELENNI

ÚJ GYÁRTMÁNYOK, PROSPEKTUSOK

Az OMKDK Prospektustárában gyűjti és feltárja a könyvtári és tájékoztató munka gépesítését szolgáló berendezések, készülékek prospektusait.

Felvilágosítás: kedden és csütörtökön 10-12^h között, Budapest, VIII., Reviczky u.6. III.em.307.sz. Tel.: 136-239.

Legujabban az alábbi prospektusok érkeztek:

Adatfeldolgozógépek, számítógépek

Facit Electronics, Franciaország	6401 távadatfeldolgozó berendezés	3214
Friden, Svájc	147 Digital Printer számjegynyomtató számítógéphez	3194
	4320 mágnesszalagos adatrögzítő gép	3204
	BP-025 és HP-030 sornyomtatók	3191-3192
EAI = Electronic Ass.Inc., USA	Pacer számítógépek	3211
Inforex, USA	mágnesszalagos adatgyűjtő készülékek	3221
ITT Creed Ltd., Anglia	adatkommunikációs készülék	3210
NCR, Anglia-NSZK	735/736 mágnesszalagos adatrögzítő készülékek	3168
Ricoh Co. Ltd., Japán	200 lyukszalagos adatgyűjtő készülékek	3176
	5600 mini-számítógép	3181
	adatrögzítő készülékek	3177
	OMR jelolvasó készülék	3183

Lyukszalagtechnika

Friden, Svájc	5005 lyukszalagvezérlésű könyvelőgép	3205
	Flexowriter lyukszalagírógépek	3201-3202
	Justorperf sorkiegyenlítő lyukszalagírógépek	3207-3208
	TR-020 lyukszalagolvasó készülék	3190
	TR-300 gyors lyukszalagolvasó készülék	3196
	7151 telex-adapter	3206

MOM, Magyar Népköztársaság	Perfomom 30 és 35 szalag-lyukasztó készülékek	3165-3166
	Readmom 1000 szalagolvasó készülék	3167
<u>Mikroreprotechnika</u>		
Gaf /Nederland/ NV, Hollandia	16,35 mm-es mikrofilm-másolókészülék	3216
	7500, 7502, 7504D, 7511, 7524 mikrofilmlap-másoló készülékek	3217-3220
Ricoh Co. Ltd., Japán	600 állványos mikrofilm olvasó-nagyító készülék	3178
<u>Másolástechnika</u>		
Gaf /Nederland/, Hollandia	Repro diazo fénymásoló készülék	3215
Rex-Rotary, Skandinávia	4500 asztali, elektrosztatikus másoló készülék	3174
Ricoh Co. Ltd., Japán	Ricopy 1200 fénymásoló készülék	3179
<u>Sokszorosítástechnika</u>		
Copy-Cat Inc., USA	katalóguscédulát sokszorosító készülék	3213
Friden, Svájc	70 Photo Display fényszedőgép	3193
Ofser, Franciaország	PO pneumatikus másológép	3169
	Vertical BR 309 nyomdai repro kamera	3170
Ormig Organisationsmittel GmbH, NSZK	sokszorosítógépek	3171-3172
Pitney-Bowes, Svájc	Adrema M45 címrőgép	3189
Ricoh Co., Ltd., Japán	irodai kisofszet gép	3182
<u>Egyéb</u>		
GBC Büro- und Bindemaschinen GmbH, NSZK	Collomatic 10 összehordógép	3212
Paillard, S.A., Svájc	Hermes villanyírógép	3173
Ricoh Co. Ltd., Japán	Synchrofax oktatógép	3180